

Συνέντευξη στον **ΗΛΙΑ ΜΑΓΚΛΙΝΗ**

Ο ιστορικός Κώστας Κωστής (Αθήνα, 1957) έχει πολλά βιβλία στο ενεργητικό του. Ένα από τα κορυφαία είναι το «Στον καιρό της πανώλης. Εικόνες από τις κοινωνίες των ελληνικών κεραιοτήτων, 14ος-19ος αιώνας» (1995). Αν μη τι άλλο καταπάνετα με μια ελάχιστα γνωστή πλευρά της Ελλάδας. Δεν είναι όμως το πιο γνωστό του. Τα «Κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας» (Πατάκης, 2018) θεωρείται το μεγάλο του «κείμενο». Έχει κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Πατάκη το 2013, πάνω στην κορύφωση της οικονομικής κρίσης, και στη συνέχεια από τις εκδόσεις Πατάκη το 2018. Η ενασχόληση του Κ. Κωστή με τις μεταμορφώσεις του ελληνικού κράτους, σε συνδυασμό με εκείνες της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας, επεκτείνεται πολύ πέρα από τα «Κακομαθημένα παιδιά», έτσι ώστε σήμερα να μιλάει για τον κατεχόμενους ειδικό πάνω στα «φαινομενικά-λιγότερο «οξεία» πεδία της ελληνικής Ιστορίας: κράτος, φέρον, τράπεζες, χρηματοοικονομία.

Το τελευταίο του βιβλίο, που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη, με τίτλο «Ξανακοιτώντας την ιστορία του κράτους στην Ελλάδα, 19ος-21ος αιώνας», συνεχίζει στα γράμματα τον διάλογο με την Ελλάδα ιστορικά, ο οποίος έχει, όπως θα δείτε στη συζήτηση που ακολουθεί, έναν καλό λόγο να πει και για το κράτος και για τους πολίτες του.

– Ξυπνάει οι Έλληνες κατανοήσατε το κράτος από το οποίο περιμένουμε όλα, με μια διάθεση ότι «έξω δεν γίνονται αυτά». Είναι αυτό μια, με την αρνητική έννοια, «εθνοκεντρική» προσέγγιση; Ρωτάω διότι και στο βιβλίο αυτό συζητάτε το ζήτημα του εθνοκεντρισμού.

– Όταν κάνω λόγο στο βιβλίο για τον εθνοκεντρισμό, αναφέρομαι στην αδυναμία της ιστοριογραφίας μας ή των κοινωνικών επιστημών στη χώρα μας γενικότερα να εντάξουν το ελληνικό παράδειγμα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ιστορικό, ο οποίος τρόπος πιο αντικειμενικό της Μεταπολίτευσης. Για τη συντριπτική πλειονότητα των μελετητών το φαινόμενο εξετάζεται ως αποκλειστικά ελληνικό, φυτό που υπάρχει για πολύ πλούσια διεθνή βιβλιογραφία, αλλά και σε μοναδικές βάσεις δεδομένων που δείχνουν ότι η μετάβαση στη δημοκρατία στην Ελλάδα βρίσκεται στις απαρχές ενός παγκόσμιου κύματος εκδημοκρατισμού. Οσον αφορά το «αυτό δεν γίνεται έξω», ως επί το πλείονος αφορά τα ίδια πράγματα γίνονται παντού, αλλά σε κάθε χώρα έχουν την εθνική πνευμά τους.

– Υποθέτω γι' αυτό επήνετε το δικό σας κείμενο πάνω στο ελληνικό κράτος να γίνεται σε ένα πλαίσιο διεθνές, σωστά;

– Κοιτάτε, η ελληνική ιστοριογραφία έχει αντιμετωπίσει το κράτος στην Ελλάδα, ήδη από τις απαρχές του, ως ένα εθνικό κράτος, δηλαδή ένα σύγχρονο κράτος. Αν κανείς έκανε τον κόπο να ψάξει τι αντιπροσωπεύει αυτός ο όρος, τότε θα διαπίστωνε ότι το ελληνικό κράτος στις απαρχές του είναι πολύ διαφορετικό από αυτό που σημαίνει ο όρος «σύγχρονο». Η διακυβέρνηση στην Ελλάδα για πολλά χρόνια μετά την Επανάσταση πραγματοποιείται με μια συνεχή διεπραγμάτευση των τοπικών ελίτ με τη βασιλεία και δεν αναπτύσσονται κάδοτοι μηχανισμοί εξουσίας. Αυτό που μας παρασέρνει είναι το επίθετο «εθνικό», στη λογική ότι ένα κράτος που γράφει από μια εθνική επανάσταση ή άλλο θα μπορούσε να είναι. Σε όρους κοινωνιολογικούς αυτό είναι λάθος.

– Γράφατε: «Είτε κάνουμε λόγο για την Ελλάδα είτε για την Πρωσία είτε για οποιοδήποτε άλλο κράτος, όλα ξεκινούν από τον στρατό – στο κάτω κάτω, εκεί βρίσκεται το σκηνικό πυρήνας του κράτους». Ο ρόλος του στρατού στην Ιστορία του ελληνικού κράτους έχει περάσει από πολλές μεταμορφώσεις. Σήμερα πώς μεταμορφώνεται αυτός ο ρόλος επί του πρακτέου; Μετά το 1967 ο στρατός απαξιώθηκε

Κώστας Κωστής, ιστορικός

Πώς ο στρατός διαμόρφωσε το κράτος μας

Μια νέα ανάλυση της ιστορικής διαδρομής που διήνυσε «για αγροτική περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας» για να εξελιχθεί σε μέλος του πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εόρτα ψηφίζω στην Αθήνα τον Νοέμβριο του 1935, στο δημοψήφισμα για την κατάργηση του πολιτεύματος της Αβασιλευτικής Δημοκρατίας. Σύμφωνα με τον Κώστα Κωστή, «ο στρατός έπαιξε και παίζει ακόμη καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση του κράτους και της κοινωνίας. Το αν απαξιώθηκε το δικτατορικά είναι άλλο πράγμα».

στην ελληνική κοινωνία; Αυτό δεν έπαιξε κάποιο ρόλο;

– Ένα κράτος είναι πριν από οτιδήποτε άλλο στρατός και φέρον. Μέσα από αυτές τις δύο μεταβλητές μπορούμε να περιγράψουμε τα βασικά στοιχεία της κρατικής εξουσίας. Και στην ελληνική περίπτωση ο στρατός έπαιξε και παίζει ακόμη καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση του κράτους και της κοινωνίας. Το αν απαξιώθηκε με τη δικτατορία είναι άλλο πράγμα. Να σας δώσω άλλο ένα παράδειγμα. Η υποθέτηση της υποχρεωτικής στρατεύσεως αποτέλεσε έναν επαναστατικό μηχανισμό μετασχηματισμών στην Ελλάδα, όπως και σε κάθε άλλη, υπαίτιρο. Δεν διαθέτουμε μελέτες για την οργάνωση του στρατού και αυτό μας στερεί μια διεθνοικονομική ματιά στον τρόπο που συγκροτείται το κράτος. Τα ερεθίσματα που έχουμε όμως, και είναι πολλά, δεν αφήνουν καμία αμφιβολία. Εξάλλου, ο στρατός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους μηχανισμούς μεταφοράς τεχνολογίας σε μια χώρα. Αυτό ίσχυε και τον 19ο αιώνα, ίσχυει και σήμερα. Οι χώρες λοιπόν συγκροτούνται γύρω από τον στρατό τους, με τα σε κάθε περίπτωση ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, γιατί αυτός είναι ο τρόπος προκειμένου να επιβιώσουν και να ενισχύουν τη θέση τους διεθνώς.

– Στην Ελλάδα ένας τομέας νεοραλικός είναι ο αγροτικός. Η χώρα υπήρξε κατεχόμενη αγροτικά, αν δεν κάνω λάθος, η οικονομία της θεμελιώθηκε σε αυτό το χαρακτηριστικό. Απομακρυνθήκαμε από αυτό; Πήγαμε πια στον τουρισμό; Ή σε κάτι άλλο; Και πόσο αποτελεσματικά έγινε αυτό;

– Σήμερα ο αγροτικός τομέας αντιπροσωπεύει μικρό ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προ-

Το βιβλίο του Κώστα Κωστή «Ξανακοιτώντας την ιστορία του κράτους στην Ελλάδα, 19ος-21ος αιώνας» κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη.

Η οικονομική κρίση άλλαξε το κράτος σε πολύ μεγάλο βαθμό, κάτι που από μόνιμο μας δεν θα μπορούσαμε να είχαμε κάνει. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι αλλαγές είναι θετικές.

στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να τα επιλύει. Με τον έναν ή τον άλλον τρόπο.

– Πώς αντιδρά το ελληνικό κράτος απέναντι στην παγκοσμιοποίηση; Προσαρμόζεται;

– Το ελληνικό κράτος πολύ ορθά επέλεξε να αντιμετωπίσει την παγκοσμιοποίηση μέσω της συμμετοχής του σε ένα μεγάλο σχήμα, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα πρώτα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση στη συνέχεια. Με τον τρόπο αυτόν προσηύχθηκε να επωφεληθεί από την παγκοσμιοποίηση, χωρίς όμως και να λάβει υπόψη του τους καταναγκασμούς της. Ίσως αυτό να μπορούσε να δικαιολογηθεί λόγω της μετάβασης στη δημοκρατία και στην προπαθεία εκπαίδευσης των Ελλήνων στο καθεστώς αυτό. Σε κάθε περίπτωση δεν φαίνεται να έγινε κατανοητό και νομίζω ότι εξακολουθεί να μη γίνεται ότι οι αυτόνομες εθνικές πολιτικές ανήκουν σε ένα πολύ μακρινό παρελθόν και ότι θα πρέπει να λαμβανουμε υπόψη μας τις δεσμεύσεις ενός κόσμου χωρίς σύνορα.

– Η πρόσφατη οικονομική κρίση πόσο άλλαξε το ελληνικό κράτος; Προφανώς έφερε νέους μηχανισμούς και ανακαταστάσεις κυρίως μέσω των ξένων ελεγκτών μας, όμως, στο βάθος, πόσο επηρέασε προς μια αλλαγή νοοτροπίας;

– Νομίζω ότι το άλλαξε σε πολύ μεγάλο βαθμό, κάτι που από μόνιμο μας δεν θα μπορούσαμε να είχαμε κάνει. Αυτό δεν σημαίνει ότι όλες οι αλλαγές είναι θετικές. Σε κάθε περίπτωση θα χρειαζόμαστε χρόνο μέχρι να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε τις συνέπειες αυτών των αλλαγών. Αλλά όπως και να το δει κανείς, αποφεύγαμε μια καταστροφή. Δεν είναι λίγο. Αν τώρα κρίνω από την πολιτική των επιδομάτων ή ακόμη την επιδεσμικών μεταρρυθμίσεων, φοβάμαι ότι το πολιτικό σύστημα της χώρας δεν έχει μάθει πολλά πράγματα, δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα.

– Η κρίση του προσηύχθηκε να τον τρόπο φωτίζει τις πτυχές και πλευρές της λειτουργίας και της κοιλότητας του ελληνικού κράτους;

– Προσπαϊκά δεν θα έκανα λόγο για κρίση. Η ιστορία της ανθρώπινης, η Ιστορία της Ελλάδας και της Ευρώπης είναι η ίδια, οπότε από μια Ιστορία πληθυσμιακών μετακινήσεων, μεταναστεύσεων. Άλλοτε εντεινόνται, άλλοτε αποσυνθύνονται, αλλά πάντα υπάρχουν. Αυτό που νομίζω ότι είναι τραγικό βρίσκεται στο ότι κάποιος στο ελληνικό κράτος δεν αποσπασμένοι τις πολιτικές του επιρροές κατά κύριο λόγο και ο τουρισμός αποτελεί ένα κομμάτι τους. Το ζήτημα όμως σε κάθε περίπτωση είναι να εφεύγουμε από το μοντέλο της χαμηλής και μεσοκλάσης προσηύχθηκε όλες στην οικονομική δραστηριότητα και να περάσουμε σε δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας. Αλλιώς θα έχουμε αποτυχία.

– Είναι ένας άλλος τρόπος κατανοήσεως η μελέτη των δημοσίων οικονομικών όταν ένας ιστορικός ασχολείται με το κράτος και την πορεία του;

– Σκεφθείτε το ενδεχόμενο ένας ιστορικός μετά πενήντα ή εκατό χρόνια να γράφει για την Ιστορία του ελληνικού κράτους από το 2000 έως το 2020. Τι θα καταλάβαινε αν δεν λάμβανε υπόψη του τα δημοσιονομικά μεγέθη αυτής της περιόδου; Τα δημόσια οικονομικά είναι εκείνα που σου επιτρέπουν να κατανοήσεις τη φυσιογνωμία ενός κράτους, τους πολιτικούς και κοινωνικούς συσχετισμούς, τους μεγάλους μετασχηματισμούς που υφίσταται. Αλλιώς δεν πρόκειται να καταλάβεις τίποτε.

– Είναι ένα «ανατολικό» κράτος το ελληνικό, που προσπαθεί να πλησιάσει τα δυτικά πρότυπα;

– Δεν πρέπει να είμαστε τόσο αρνητικοί. Το ελληνικό κράτος είναι σαφώς ένα κράτος δυτικού τύπου, το οποίο βελτιώνει τη λειτουργία του. Για πολλούς λόγους που δεν είναι της στιγμής τα πρόβληματα διακυβερνήσεως αναδεικνύονται σε μέγιστο βαθμό για τη δραστηριότητα του, αλλά πιστεύω ότι αν θέλει να επιτύχει